

УДК 377.8: 378

В. А. Коваленко,

викладач, методист

(Житомирський інститут медсестринства)

ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В ПРОЦЕСІ ПОЗААУДИТОРНОЇ РОБОТИ

У статті обґрунтовується актуальність проблеми стану духовності сучасної молоді, надаються різні визначення поняття духовності, виділяються педагогічні умови та принципи виховання, що забезпечують формування у студентів загальнолюдських моральних цінностей за допомогою позааудиторної діяльності у вищих навчальних закладах.

Кожна епоха, як досить тривалий проміжок історичного часу, має свої ознаки: спосіб виробництва, державний та суспільний лад, культурні надбання, спосіб і стиль життя тощо. Нашому поколінню випало жити на зламі епох та в період становлення та розвитку нашої держави – незалежної України.

Труднощі на шляху утвердження та зміцнення країни, економічна криза, падіння життєвого рівня більшості людей притупляють духовно-моральні почуття, натомість розвивають байдужість, невпевненість, нерівноваженість, пасивність особистості.

З іншого боку, становище України, її інтеграція в європейське та світове товариство, відмова від тоталітарних методів управління державою та побудова демократичного суспільства передбачають орієнтацію на позитивні якості людини. Майбутнє нашої держави залежить від змісту цінностей, що закладаються у світоглядні орієнтири молоді та від того, якою мірою духовність стане основою їхнього життя. Тому значно зросла роль виховної діяльності зі студентською молоддю. Зокрема, спонукати студентів до активної протидії проявам аморальності, бездуховності, антигромадянським вчинкам – справа, яка потребує серйозної підготовки, кропіткої праці всіх, хто причетний до освітнього та виховного процесу.

Проблема формування духовності студентів є актуальною, тому що належить до проблем соціального характеру. У наш час часто можна почути заклики про підняття національної свідомості людини та виховання справжнього громадянина. А поштовхом і основою для цього є, в першу чергу, формування духовності особистості. Саме тоді суспільство буде вбачати в молоді майбутнє нашої нації, рушійну силу, яка спроможна вирішувати проблеми держави, керуючись високими моральними принципами та естетичними ідеалами. Адже від її ставлення до надбань поколінь, до країни, до культури суспільства залежить зміст ціннісних орієнтацій та майбутнє багатьох поколінь.

Питання виховання молоді – одна з головних проблем нашої держави. Успішний розвиток демократичних процесів в Україні залежить від духовного відродження громадян, гармонізації соціального життя нації тощо. Саме духовність надає визначеності особистості.

Духовність – це творча спрямованість, насага, енергія людини. Особистість має право на самостійність, на індивідуальність. Однак для пробудження і подальшого духовного розвитку індивіда потрібно створити відповідні умови. І питання це надзвичайно важливе, оскільки духовність визначає спрямованість усіх розумових, емоційно-чуттєвих, вольових якостей людини, її здатність до самоусвідомлення себе як особистості.

Пріоритети в домінуючих рисах майбутнього покоління – це питання все гостріше постає перед освітою. Вивчаються і пропонуються різні технології формування духовності молоді. Це і духовна реабілітація особистості через засоби масової інформації, через проникнення у світ мистецтва, через спілкування, позанавчальна робота тощо.

Життєво важливі завдання, які стоять перед сучасною цивілізацією – це подолання соціальної й національної несправедливості, припинення національної кризи. Все це потребує докорінного перетворення свідомості багатьох людей, нового духовного відродження суспільства. У цьому контексті для нашої держави надзвичайно важливо, щоб кожен її громадянин піднявся над своїми власними проблемами і намагався збагатитися духовно.

У філософських науках поняття "духовність" завжди мало важливе значення та відіграло визначну роль у вирішенні ключових проблем, а саме: людина, її місце й призначення у світі, зміст її буття, культура, суспільне життя. І тому такі філософи як Платон, Аристотель, Гнат Юркевич, Григорій Сковорода та інші вважали, що поняття "духовність" є похідним від слова "дух" (лат. "spirit" та грец. "pneuma"), і означає рухливе повітря, повівання дихання, носій життя [3].

Тобто, духовність – це ідеал, до якого прагне людина у власному розвитку, орієнтація на вищі, абсолютні цінності [1: 189].

Сучасні вчені вважають, що поняття "духовність" – це категорія етики, яка визначає моральний вимір людської життєдіяльності, це живе джерело доброчесностей людини, її моральна спроможність та вища цінність [2: 23].

У філософському словнику за редакцією С. У. Гончаренка дано таке визначення духовності: "Духовність – це індивідуальна вираженість в системі мотивів особистості двох фундаментальних потреб: ідеальної потреби пізнання і соціальної потреби жити, діяти "для інших" [5: 41].

У психології проблемі формування духовності присвячені праці вчених: В. Гордона, Г. Оллпорта, З. Фрейда, А. Маслоу, С. Рубінштейна та інших. Так, Р. Немов визначає поняття духовності як пізнання світу, себе, змісту призначення себе в світі [4: 103].

Ми беремо за основу таке: духовність – це індивідуальна вираженість у системі мотивів особистості двох фундаментальних потреб: ідеальної потреби пізнання й соціальної потреби жити, діяти для інших.

Взагалі проблема духовності цікавила науковців давно. Про це свідчать праці педагогів: Я. А. Коменського, Г. Г. Песталоцці, А. Ф. Дістервега, А. С. Макаренка, Г. Г. Ващенко, В. О. Сухомлинського та інших. Учені визначали основні фактори, які впливають на духовне становлення молоді, формування виховного ідеалу, зміст виховної діяльності щодо духовно-морального виховання молоді.

На сучасному етапі проблемою духовності займаються вчені Є. Г. Барбіна, І. Д. Бех, О. О. Вишневський, Н. Й. Волошина, І. А. Зязюн, Н. В. Кічук, Т. І. Люріна, Г. С. Сагач, С. С. Соловейчик, К. І. Чорна та інші.

У своїх дослідженнях учені визначали зміст підготовки молоді до пізнання та розуміння світу і себе, до участі у процесі демократизації, до створення нового суспільства та економіки з орієнтацією на духовно-культурні цінності. Уявлення про світ і міжособистісні відносини, які сьогодні змінюються у блискавичному темпі, потребують нового погляду на освіту, іншого освітянського мислення, а підготовка і реалізація нових програм освіти вимагають і надалі ґрунтовних досліджень [6].

Структурними компонентами формування духовності є: індивідуальна вираженість людини, її духовні, пізнавальні, соціальні потреби, самоактуалізація, різні види діяльності.

Велику роль у формуванні духовності відіграє зміст виховної діяльності.

Питання теорії та практики позааудиторної роботи знайшли відображення у працях таких українських учених, як А. М. Алексюк, В. О. Білоусова, А. Д. Бондар, В. С. Заслуженюк, М. Д. Ярмаченко та інші. Проблему організації позааудиторної роботи у вищих навчальних закладах досліджували В. Т. Бабич, А. М. Бойко, Г. А. Глухова, В. Т. Кузь, Ю. Д. Руденко, П. І. Щербань та інші. Методичні питання даної теми частково розглядали вчені Т. Д. Дем'янюк, Л. Г. Коваль, О. В. Сухомлинська, Є. І. Сявавко, І. В. Смирнова та інші.

Позааудиторна робота у вищому навчальному закладі – складова частина навчально-виховного процесу, одна з форм організації дозвілля студентів. Вона організовується і проводиться в позааудиторний час органами студентського самоврядування за активною допомогою і при тактовному керівництві з боку педагогічного колективу, особливо кураторів груп.

Проблема формування духовності студентської молоді, а особливо майбутніх медичних працівників, – одна з найбільш складних та важливих проблем сучасної освіти.

Мета нашої статті – виявити педагогічні умови, що забезпечують формування духовності студентів у навчальному процесі та в процесі позааудиторної діяльності.

Учені-педагоги здійснили ряд досліджень стосовно формування особистості під впливом масових виховних заходів (С. Я. Дем'янчук, І. А. Зязюн, Н. Г. Ничкало та інші).

Виділимо такі основні умови формування духовності особистості: обов'язкове врахування вікових особливостей, врахування особливостей суспільної природи людини та колективної пізнавальної діяльності, активне використання міжпредметних зв'язків для підвищення ефективності навчальних процесів та для різнобічного, багатогранного розвитку особистості, комплексний підхід до організації позааудиторної навчальної діяльності в навчальному закладі.

Слід додати, що сформований студентський колектив є не лише об'єктом педагогічного впливу, а й сам деякою мірою перебирає на себе виховну функцію.

Пошуки шляхів удосконалення позааудиторної роботи щодо формування духовно-моральних цінностей спричинили відродження такого методичного явища, як інтеграція навчання.

Саме міжпредметні зв'язки – взаємна узгодженість навчальних програм, обумовлена системою наук та дидактичними цілями.

На сьогодні міжпредметні зв'язки в позааудиторній діяльності трактуються більш широко.

"Реалізація ідей інтеграції і гуманітаризації передбачає докорінну перебудову не лише педагогічного мислення, а й усієї системи освіти – вихід викладача за межі власного предмета. Настав час осмислювати матеріал з позицій філософії, здійснювати міжпредметні зв'язки, усвідомивши місце своєї дисципліни в загальній системі культури" [3: 50].

Активність студентів на сьогодні вважають дуже важливою для ефективності навчально-виховного процесу.

"Активність в навчанні – дидактичний принцип, що потребує від викладача такої постановки процесу навчання, яка сприяє вихованню у студентів ініціативності та самостійності, глибокому засвоєнню знань, набуттю необхідних вмінь та навичок, розвитку в них спостережливості, мислення, пам'яті та творчої уяви" [6: 104].

"Пізнаючи в процесі активної діяльності, студенти не тільки краще застосовують знання на практиці, у них розвиваються дослідницькі навички, виховуються воля, характер, здатність долати перешкоди ..." [6: 33].

На сьогодні принцип активності в навчанні знайшов своє колективне вираження в найрізноманітніших формах і заходах позааудиторної роботи.

Успіху в проведенні тієї чи іншої виховної акції, єдності мети та змісту, засобів та способів досягнень мети можливо досягти лише за умови надання більшої самостійності діям студентів. Про це свідчать результати різнопланових культурно-масових заходів, проведених у коледжі.

Багаторічна практика переконує, що основою формування духовності в студентському колективі є такі принципи:

- єдність ідейної й організаційної основ студентського колективу;
- керівна роль викладача, організатора позааудиторної роботи;
- самодіяльність, творчість, ініціатива як особливі грані виявлення різноманітних відносин між членами колективу;
- постійне примноження духовних багатств, особливо ідейних та інтелектуальних;
- гармонія високих, благородних інтересів, потреб і бажань;
- створення і дбайливе збереження традицій, передача їх від покоління до покоління як духовне надбання;
- ідейне, інтелектуальне, естетичне багатство взаємовідносин між студентським колективом та іншими колективами нашого суспільства;
- емоційне багатство колективного життя;
- суворі дисципліна і відповідальність особистості за свою працю, поведінку [8: 6-11].

Підвищення рівня сформованості духовності студентів відбувається шляхом проведення різних форм позааудиторної роботи, впровадженням активних форм навчання, різноманітних ситуацій, які розкривають структуру духовності.

Важливе значення в позааудиторній діяльності студентів належить масовим формам роботи. Дехто вважає, що студентські масові заходи мають лише розважальний характер і є якимось "заповнювачем вакууму" позааудиторного часу молоді. Справді, відпочинок є розумним, корисним і цікавим лише тоді, коли має глибокий зміст. А оскільки зміст не може існувати без певної форми та мети, то і відпочинок, набувши певної форми (вечір, свято, гра, екскурсія, похід тощо), задовольняючи пізнавальні потреби студентів, повинен мати чітко виражену спрямованість. Він буде корисним лише при максимальній активізації діяльності студентів, якщо сприятиме їх розвитку та вдосконаленню під час проведення позааудиторної роботи з навчальної дисципліни. Кожен захід повинен бути привабливим за змістом і цікавим за формою.

У Житомирському інституті медсестринства налагоджена певна система позааудиторної діяльності. Найчастіше використовуються такі види масової позааудиторної роботи: відзначення народних і державних свят, тематичні вечори, інтелектуальні ігри – "Що? Де? Коли", брейн-ринг, "Поле чудес", "Перший мільйон", "Щасливий випадок", "Інтелект-шоу", турніри, КВК, різноманітні конкурси та вікторини, екскурсії і походи, акції, диспути, змагання, "круглі столи", виставки, семінари тощо. До проведення цих заходів залучають одночасно велику кількість студентів, бо ці види масової позааудиторної роботи дозволяють розширити можливості впливу на особистість з метою пропаганди знань, розвитку інтересу до наук, до творчості, формування ініціативи студентів, активізації їх пізнавальної діяльності, виховання духовно-моральних якостей.

Найчастіше практикують організацію предметних тижнів, які є поєднанням різних позааудиторних заходів. До програми тижня включають екскурсії, вечори та свята, конференції, лекції фахівців, зустрічі з цікавими людьми, веселі конкурси, перегляд відеофільмів, виставку книг, організацію "круглих столів", диспутів, інтелектуальних ігор тощо. Закінчується тиждень виставкою творчих робіт студентів і підведенням підсумків усіх проведених конкурсів, олімпіад, а також нагородженням переможців.

Нетрадиційність форм проведення позааудиторних заходів під час предметного тижня, добровільність участі в них, відсутність суворих часових обмежень дозволяють викладачу та студентам досягти набагато вагоміших результатів, ніж на звичайному занятті. Такі заходи залишають значний слід у свідомості та почуттях молоді і завдяки цьому мають велику навчально-пізнавальну та виховну цінність.

Отже, формування духовної культури молодшої людини передбачає використання комплексного і системного підходів у позааудиторній діяльності і включає в себе: систему цілей, завдань і напрямів

виховання, систему принципів виховання, систему ефективних форм виховної роботи, систему оцінки і контролю результатів виховання. Це допоможе молодим людям реалізувати свої здібності, обдарування, примножити духовні засади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Никифоров А. С. Эмоции в вашей жизни / А. С. Никифоров. – М. : Советская Россия, 1974. – 189 с.
2. Кульчицкая Е. И. Родителям о воспитании культуры детей / Е. И. Кульчицкая. – К. : Радянська школа, 1980. – 126 с.
3. Історія української філософії. Навчальний посібник для ВНЗ / [А. А. Гносимчук, З. І. Тимошенко]. – К., 2000. – 421 с.
4. Немов Р. С. Психология. Учебник для студентов высших педагогических учебных заведений : в 3 кн. / Р. С. Немов. – М. : Гуманитарный изд. центр ВЛАДОС, 2000. – Кн. 3 : Психодиагностика. Введение в научное психологическое исследование. – 640 с.
5. Гончаренко Семен. Український педагогічний словник / Семен Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 106 с.
6. Педагогика. Учебное пособие для студентов педагогических учебных заведений / [В. А. Сластенин, И. Ф. Исаев, А. И. Мищенко, Е. Н. Шиянов]. – [3-е изд.]. – М. : Школа-Пресс, 2000. – 512 с.
7. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5-ти т. / В. О. Сухомлинський – К. : Радянська школа, 1979. – Т. 5 : Виховання і самовиховання. – 219 с.
8. Сухомлинський В. О. Методика виховання колективу / В. О. Сухомлинський. – К. : Радянська школа, 1971. – 250 с.

Матеріал надійшов до редакції 14.12. 2009 р.

Коваленко В. А. Формирование духовности студенческой молодежи в процессе внеаудиторной работы.

В статье обосновывается актуальность проблемы формирования духовности молодежи, предлагаются разные определения понятия духовности. Выделяются педагогические условия и принципы воспитания, которые обеспечивают формирование духовности студентов в учебном процессе с помощью внеаудиторной деятельности.

Kovalenko V. A. The Formation of Spirituality in the Process Of Extra Curricular Activity.

The article deals with problems of formation of spirituality of young people, gives the definition of such notions as spirituality, distinguishes pedagogical and principles of upbringing, that provides the formation of spirituality of students in educational process with the help of Extra Curricular Activity.